

TRI PUTA ROĐEN

Gavrilo-Gabi Deleon rođen je u Beogradu 1927. godine od oca Leona i majke Loti, rođene Kajon. Imao je dva starija brata, Ašera-Batu, koji živi između Pariza i Beograda, i nedavno preminulog Elijasa-Elija. Diplomirao je 1951. godine mineralogiju na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu i doktorirao na Rudarsko-geološkom fakultetu istog univerziteta. Do

1971. godine radio je prvenstveno u Institutu za istraživanje nuklearnih sirovina u Beogradu. Od tada živi i radi u Sidneju, u Australiji, u različitim industrijskim i univerzitetkim institucijama u oblasti primenjene mineralogije.

Više godina je bio član Izvršnog odbora Saveza jevrejskih opština Jugoslavije i u tom svojstvu prisustvovao 1958. godine, kao prvi učesnik iz Jugoslavije, kongresu Svetske unije jevrejskih studenata u Jerusalimu.

Oženjen je Anom, rođenom Vajs, iz Subotice, diplomiranim inženjerom tehnologije. Ima kćerku Rut i sina Ivana.

U staroj Srbiji i Jugoslaviji postojala je samo jedna porodica Deleon. To je bila porodica mog dede, Ašera Deleona, beogradskog trgovca koji je umro odmah posle Prvog svetskog rata. Ranije porodično poreklo nije nigde zabeleženo. Moj otac, Leon, imao je brata Gavрила, čije ime nosim, jednog od prvih doktora prava u Srbiji, i sestru Matildu.

Svi su odrasli i živeli u Beogradu. Moj otac je bio poznat u beogradskim poslovnim krugovima kao zastupnik slovenačke i austrijske čelične i drvne industrije. Gavriilo je umro od tuberkuloze tokom Prvog svetskog rata, a Matilda je nestala tokom Holokausta kao zatočenica jevrejskog logora na Sajmištu.

Moja majka, Loti, rođena Kajon, vodi poreklo iz jedne od brojnih i poznatih porodica Kajon, u Sarajevu. Otac i majka su se upoznali još 1913. godine, tokom turneje beogradskog Srpsko-jevrejskog pevačkog društva u tom gradu.

Do rata 1941. godine braća i ja školovali smo se u Beogradu. Ašer je bio student Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, Eli je bio maturant a ja sam završavao treći razred gimnazije. Naša porodica nije vodila naročito strog jevrejski verski život. Umereno su poštovani jevrejska tradicija i najvažniji praznici, ali je zato intenzivno bilo učešće u radu jevrejske zajednice Beograda. Moj otac je u više navrata bio funkcioner Jevrejske opštine, predsednik humanitarnog društva „Potpora“, i član lože B'nei Brit; majka je i pre i posle Drugog svetskog rata bila aktivna članica Jevrejskog ženskog društva. Umrla je kao njena potpredsednica. Zbog svega toga, u godinama pred rat, kroz našu kuću su prolazile mnoge izbeglice, uglavnom iz Austrije i Čehoslovačke, koji su bili u tranzitu kroz Jugoslaviju i kojima je jevrejska zajednica želela da pomogne. Zato su antisemitski pogromi u Nemačkoj i drugim zemljama profašističkih režima u Evropi bili česta tema u kući. Zanimljivo je da je u porodici, naročito sa očeve strane, bila negovana veza sa širom zajednicom Srbije i Jugoslavije, prvenstveno na bazi romantičarskog patriotizma i tradicija srpskog naroda. Kao primer i danas mi je u sećanju jedan detalj: kad sam kao dvanaestogodišnjak, pod uticajem drugova, pomenuo mogućnost svog učlanjenja u Hašomer Hacair, otac se tome suprotstavio uz napomenu da je potrebnije da ostanem u „Sokolu“, čiji sam bio dugogodišnji član.

Rat je prekinuo ugodan život i još bezbednije detinjstvo.

Tokom aprilskog bombardovanja Beograda porodica je bila na okupu. Posle prvog jutarnjeg naleta, napustili smo uži centar u kojem smo živeli. U traganju za bezbednijim krajevima grada, prošli smo meni dotad nepoznatim predgradima, Voždovcem i Kumodražom, ili negde prostorom sadašnjih Šumica. Tada sam doživeo i svoje prvo ratno iznenađenje i razočarenje, koje me je pratilo celog života – sreo sam seljake koji su u paničnom metežu prodavali pitku bunarsku vodu izbeglicama iz grada koji je goreo. Kao dete to nisam mogao da razumem.

Posle dva dana, otac, majka i ja, kao najmlađi, našli smo se u vozu za Sarajevo, gde je živela šira porodica moje majke. Računalo se da će otpor agresorima biti pružen negde bliže granicama zemlje. Istovremeno, moja braća, iako nisu bili vojni obveznici, pošla su prema jugu u potrazi za nekom vojnom jedinicom kojoj bi se pridružili.

U Sarajevo smo stigli dan-dva pre bombardovanja grada, posle čega su ušle prve nemačke trupe. Odmah zatim došlo je do kapitulacije Jugoslavije. Ne uspevši da nađu nijednu jedinicu voljnu da ih prihvati, i moja braća su se tih dana obrela u Sarajevu.

Već posle nekoliko nedelja nakon uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske donet je niz drastičnih rasističkih propisa i uredbi. Jevrejima su nametnuta brojna ograničenja i lična nipodaštavanja u vidu žutih traka, oduzimanja imovine, zabrane bavljenja samostalnim profesijama, zabranom školovanja, pojedinačnih šikaniranja, skrnavljenja sinagoga i spomenika. Nasuprot NDH, italijanska okupaciona zona izgledala je bezbednija za Jevreje. Krajem maja, otac je pošao u Ljubljanu da pokrene veze kako bi nas prebacio tamo. Odatle se vratio u Beograd da bi pokušao da i svoju sestru Matildu, koja je bila nepokretni reumatični bolesnik, prebaci u Sloveniju. Međutim, tamo pada u ruke Nemcima koji ga, sa nekoliko stotina drugih jevrejskih talaca iz Beograda i Banata, odvođe u logor Topovske šupe. Odatle je, više ne znam kako, uspeo da nam dostavi u Sarajevo kratku pismenu poruku uz završetak „Molite se za nas“. Očigledno je predosećao, ako ne i pouzdano znao šta im se sprema. Svedočenja nekolicine preživelih logoraša i postojeći istorijski dokumenti potvrđuju likvidaciju te grupe talaca.

Istovremeno sa ocem koji je pošao u Sloveniju, moja braća iz Sarajeva odlaze prema Boki Kotorskoj, koja se nalazila u italijanskoj okupacionoj zoni. Punih godinu dana nismo o njima ništa znali.

Ostavši sami u Sarajevu, u krugu šire porodice, moja majka i ja smo pokušali da živimo prividno normalno. Uprkos antijevrejskih propisa i stalnih šikaniranja, do kraja leta nije bilo masovnijih odmazdi i pogroma.

Početkom septembra 1941. godine, u vreme dolaska jednog ozloglašnog ustaškog funkcionera, koliko se sećam bio je to Francetić – u pratnji visokih SS oficira, iznenada je zatočeno oko četiri stotine Jevreja, muškaraca, žena i dece. Nije se znalo da li je to učinjeno u cilju odmazde zbog prvih oružanih partizanskih akcija, koje su se već tada dešavale u okolini grada. Pukim slučajem sam se našao na spavanju kod rođaka koji su stanovali na Marin-Dvoru gde je, kao i u nekim drugim

krajevima grada, sprovedena iznenadna racija. Svi smo dovedeni u kasarnu (u ono vreme poznatu pod imenom „Kralj Aleksandar“) i smešteni u tamošnje magacine. Tada još niko nije imao pojma zbog čega smo zatočeni i kakva nam je sudbina. Četvrtog dana svi smo postrojeni da bi kroz redove prošli ustaški funkcioneri i nemački oficiri. Među njima se nalazila i jedna mlada žena. Prolazeći pored moje rođake i ugledavši njenog muža i decu (7 i 3 godine) zastala je i rekla: „Lori, zašto si i ti ovde, i to sa decom?!“ Ispostavilo se da je to bila jedna Sarajka (imena joj se više ne sećam) koja je svojevremeno bila intimna prijateljica njenog rođenog brata, izbeglog u Dalmaciju, a sada saputnica ustaškog funkcionera. Na njeno insistiranje izdvojili su moje rođake i mene. Kasnije, uz duže ubeđivanje, pustili su nas kući. Posle nekoliko dana, pustili su kućama ostale žene i maloletnu decu, a sve muškarce iznad 16 godina poslali su u koncentracione logore u Hrvatskoj, iz kojih se niko nije vratio. Istina, već posle nekoliko meseci, i ostali Jevreji u Bosni i Hercegovini, uključujući i žene i decu, odvedeni su u razne koncentracione logore u NDH, prvenstveno u Đakovo i Jasenovac, gde su pobijeni. Zato ovaj svoj otpust iz ustaško-nemačkog zatvora smatram svojim ponovnim rođenjem.

Naredne nedelje su prolazile u intenzivnom traženju načina za prebeg iz Sarajeva u bilo koji deo italijanske okupacione zone. Uz nešto sreće i hrabrosti, krajem novembra, moja majka je uspela da kupi lažne lične isprave na izmišljena muslimanska imena i putne propusnice i autobuske karte za Split. Do granice NDH uspele smo da stignemo bez naročitih teškoća. Ali, u Metkoviću, gde se prelazilo u italijansku okupacionu zonu, hrvatska granična policija je posumnjala u ispravnost dokumenata i privela nas u pograničnu stanicu. Insistirali su da otkrijemo poreklo dokumenata. Jedno vreme odbijali smo da išta priznamo, ali je pritisak postajao sve jači i okrutniji. Psovke i ucene su se redale, agenti su se menjali, vika i pretnje su postajale sve drastičnije, a i naš plač sve jači. U tom košmaru iznenada se, na prvom spratu zgrade, pojavio jedan mlađi italijanski poručnik, raspitujući se šta se događa i zašto žena i dete plaču. Kad je dobio objašnjenje da su privedeni raspolagali lažnim dokumentima i da se veruje da su uhvaćeni jevrejski begunci iz Sarajeva, mlađi poručnik je izdao naređenje da nas smesta dovedu u njegovu kancelariju na gornjem spratu. Tamo, bez prisustva hrvatske policije, objasnio nam je da mu je situacija jasna i da će pokušati da nam pomogne. Potvrdio je da je on vojni komandant mesta, da su u istoj zgradi smešteni civilna hrvatska uprava i italijanska vojna komanda

i da smo od tog trenutka pod njegovom zaštitom. To je bilo moje treće rođenje.

Te večeri smo smešteni pod stražom negde u gradu na spavanje a narednog jutra prebačeni autobusom u splitski zatvor. Sticajem okolnosti zatvor je bio prenatrpan mladim rodoljubima i simpatizerima partizana, pod optužbom da su dan-dva ranije izvršili atentat na italijansku vojnu muziku koja je prolazila gradom. (Kako smo mnogo kasnije saznali, više njih je bilo streljano zbog toga.) Potkupljivanjem smo uspeli da obavestimo naše rodake u Splitu gde se nalazimo, uz molbu da nešto preduzmu. Sve što se kasnije odvijalo bilo je van našeg uticaja. Četvrtog dana boravka u zatvoru majka i ja smo iznenada pušteni i dovedeni pred predstavništvo jevrejske italijanske organizacije DELASEM, odakle smo sa većom grupom jevrejskih izbeglica iz cele Jugoslavije, koji su našli utočište u Dalmaciji, u vojnoj pratnji, ukrcani na brod koji je iste večeri zaplovio u nepoznatom pravcu. Na brodu su bila za mene nepoznata lica. Jedino se sećam svog intimnog prijatelja Harija Štajnera, iz Beograda, i njegove majke koji su se nekako obreli u Splitu. Idućeg dana smo se našli na Sušaku, odakle smo vozom prevezeni do grada Čitadele (Citadella), nedaleko od Vičence (Vicenza), u severnoj Italiji, gde smo raspoređeni u manje grupe tzv. civilnih ratnih interniraca, koje su rasute po selima i manjim mestima severne Italije. Sa još tri osobe iz Beograda, mladog bračnog para Nahmijas i jednog starijeg gospodina čijeg se imena ne sećam, odvedeni smo u malo selo Rosa, u provinciji Vičenci, gde smo proveli, uz manju dnevnu policijsku kontrolu, narednih nekoliko meseci. Još uvek se sećam „dočeka“ na železničkoj stanici tog malog seoceta: komandant lokalne stanice karabinjera sa dva pomoćnika, seoski paroh i crkvenjak dočekuju pet civilnih interniraca – jedan mlađi bračni par, jednog teško pokretnog starca i majku sa nedoraslim sinom. Sprovodeći nas od stanice do seoceta drumom dugim oko dva kilometra, iz mrklog mraka i samo uz obrise neobično visokog crkvenog tornja, odjednom odzvanja reski i melodični dečiji glas sa nezaboravnim tonovima, tada i još uvek popularne italijanske pesme „Mamma, son tanto felice“ („Mama, tako sam srećan“). Da li je u tome bilo nečeg simboličnog? Nikome u grupi, ni nama koji smo stigli a još manje onima koji su nas dočekali, nije bilo jasno: ni gde smo stigli, ni zašto, ni ko su ti ljudi koji iznenada unose promenu u uhodani dnevni život tog seoceta. Jevreji su domaćim stanovnicima bili više poznati po citatima iz Novog zaveta nego kao živa bića. Do tada, verovatno, niko nije imao prilike da sretne ijednog od nas. Smešteni

smo u prostorije crkvenog konaka, uz redovan dnevni nadzor karabinjera. Bio nam je zabranjen bilo kakav rad i svaki dodir sa lokalnim stanovništvom, a meni je bilo zabranjeno školovanje. Dozvoljen nam je bio samo pismeni kontakt. U početku je to bilo strogo primenjivano ali je postepeno ublažavano ili zaboravljano. U sećanju mi je ostalo da sam, usamljen, izdaleka posmatrao seoske mališane kako igraju fudbal u crkvenoj porti a meni nije bilo dozvoljeno da im se pridružim. Uprkos zabrani, ali uz prećutnu saglasnost komandanta seoske policije, bilo je pojedinaca koji su hteli da pomognu da neobično oštru zimu 1942. godine lakše podnesemo. To se naročito odnosi na porodicu lokalnog bifedžije Bađa (Baggio) koja nas je srdačno primala u svoj dom na grejanje. Takve naizgled neznatne pojedinosti su, tokom tih teških i prećutih godina unosile znatno poverenje u ljudsku dobrotu.

Preko očevih slovenačkih poslovnih prijatelja u Ljubljani i njihovih italijanskih veza uspeali smo da saznamo da se moja braća nalaze internirani u koncentracionom logoru u Feramontiju, u južnoj Italiji. Sa njihove strane bio je to poduhvat dostojan divljenja, ne samo kao dokaz prijateljstva već posebno kao akt građanske hrabrosti. Naši prijatelji iz Ljubljane, Slave Simončič i njegova žena Vera, poreklom Čehinja, povremeno su nas posećivali i dostavljali novac koji je otac ostavio u Ljubljani. Istovremeno su uspostavili vezu sa njihovim italijanskim poslovnim prijateljem i izrazitim antifašistom Akile Čekarelijem (Acchile Ceccarelli), iz gradića San Benedetto del Tronto (San Benedetto del Tronto) na italijanskoj jadranskoj obali, koji je preuzeo brigu oko oslobađanja moja dva brata iz logora i prebacivanja u status civilnih interniraca. Zahvaljujući zakonskim propisima o spajanju porodica ratnih interniraca, uspeo je da ih ličnim intervencijama u odgovarajućim ministarstvima izvadi iz logora i pripoji majci. Tako su se, negde u leto ili jesen 1942. godine, majka i tri sina našli okupljeni u severnoj Italiji. Priznanja vredno bilo je čovekoljublje Akilea Čekarelija, čoveka koji nikad nije sreo našeg oca i koga naša porodica, sve do dolaska u Italiju, nikad nije imala priliku da upozna. Nikada kasnije nismo saznali da li je i koliko rizika bilo u njegovom angažovanju oko puštanja moje braće iz logora. Zbog toga je u nekoliko navrata morao da putuje u Rim, da bi lično uticao na pozitivno rešenje molbe. Takođe je, prilikom puštanja iz logora, iskoristio njihovo putovanje sa krajnjeg juga na sever Italije, gde smo bili internirani, da bi ih prvo doveo u svoju kuću, pristojno nahranio i obukao, kako bi se bolje prikazali majci. Zvuči neverovatno ali je istinito, da je sve to činjeno spontano i bez trunke koristi.

Za mene lično, spajanje sa starijom braćom bilo je od izuzetne važnosti. Prenoseći iskustva iz logora gde je samoinicijativno bila uspostavljena neka vrsta obrazovne nastave za decu školskog uzrasta, oni su to prvo preneli na mene, a kasnije i na širi krug dece interniraca u našem mestu boravka. Stariji brat Ašer predavao nam je književnost, francuski jezik i istoriju, a srednji brat Eli matematiku, fiziku, hemiju i geografiju. Znanja stečena u tom periodu znatno su mi olakšala uklapanje u normalni školski program neposredno posle završetka rata, u Italiji i Jugoslaviji.

Krajem 1942. godine preselili smo se u obližnje selo Sandrigo, u istoj provinciji Vičenci, gde smo se priključili nešto većoj grupi civilnih interniraca iz Jugoslavije. Sećam se porodice beogradskog trgovca Maclijaha, koji je imao sina i dve kćerke, i dve sestre Mandil sa malim detetom. Pored ovih bile su još dve porodice, jedna iz Beograda i druga iz Kranja, čijih se imena ne sećam. Bilo je to već vreme povećane napetosti za jevrejske i druge internirce u Italiji, jer je ratna sreća počela da se menja u korist antifašističke koalicije. To je naročito došlo do izražaja u vremenu posle pada Musolinijeve vlade, jula meseca 1943. godine i konačne kapitulacije Italije, septembra iste godine. Sećam se kako su se tih meseci vodile duge i uglavnom nerealne rasprave o tome da li treba pokušati prebeg u, bar zvanično, neutralnu Španiju. U uverenju da ćemo imati više izgleda za skoriji povratak u zemlju ako smo joj bliže, mi smo, bar u našoj porodici, odustali od takve pomisli. Bili smo duboko vezani za našu zemlju, o čijem se otporu okupatoru već počelo mnogo da saznaje. Oba brata, posebno Ašer koji je još u predratnom periodu, na Beogradskom univerzitetu, održavao intenzivnu vezu sa levičarskim studentskim pokretom, želeli su da se što pre priključe oslobodilačkom pokretu. I još više, želeli smo i duboko se nadali da ćemo oca, o kome ništa nismo čuli, zateći živog u Beogradu. Te mesece do kapitulacije Italije proveli smo u svakodnevnom iščekivanju značajnih promena.

Na dan kapitulacije, najveći broj nas iz grupe interniraca u Sandrigo, zaključili smo da treba napustiti mesto. S obzirom na to da su u tom trenutku savezničke snage već duboko prodirale sa juga Italije, a sa severa Nemci nastojeći da zamene italijanske trupe u raspadu, odlučeno je da je izvesnije ako pokušamo prelaz preko fronta nego prelaz preko Alpa, u Švajcarsku. Predsednik seoske opštine nam je izdao legitimacije kojima smo se predstavljali kao italijanske izbeglice sa severa.

Ti dani su bili početak totalnog rasula zemlje. Italijanska vojska se raspala, njeni pripadnici su težili da što pre stignu svojim kućama.

Nemačka armija je sve potpunije zaposedala gradove. Nas trinaest bivših interniraca, koji smo seli u voz koji je išao prema Rimu, bez predstave dokle ćemo stići, našli smo se između nadirućih savezničkih trupa i okupacione nemačke armije. Sticajem okolnosti voz je stigao na glavnu železničku stanicu u Rimu u toku noći, za vreme policijskog časa, istovremeno sa nemačkim oklopnim snagama koje su okupirale grad! Još u Sandrigu neko iz grupe dobio je od italijanskih prijatelja adresu jednog njihovog rodaka kome smo mogli da se obratimo za prvi smeštaj. Pošto je stanična zgrada bila pretrpana a mi izmoreni od dugog putovanja, ja sam se sa braćom uvukao u jedan vagon na sporednom koloseku i zaspao. Iznenada smo osetili da smo u pokretu. Već je bilo svanulo, a mi smo se našli u vozu koji je napuštao stanicu. Moja braća su nekako iskočila iz voza a mene su putnici zadržali na vratima da ne bih poginuo. Nalazio sam se u vozu koji se kretao u nepoznatom pravcu, bez ličnih dokumenata i bez vozne karte. Od putnika sam saznao da se krećemo na istok, ka Avecanu (Avezzano). Putnicima sam ponavljao naučenu priču da sam izbeglica sa severa koji je sa porodicom stigao u Rim i da moram da im se pridružim. Na prvoj stanici dočekao me je već šef stanice sa obaveštenjem da me porodica čeka na stanici u Rimu. Omogućio mi je da se bez karte vratim.

U prvi mah, na peronu rimske stanice nisam zatekao nikoga iz naše grupe. Odjednom sam primetio svoju braću, koji su se pravili da me ne poznaju. Bilo mi je jasno da su se svi ostali raspršili u slučaju da budem uhvaćen kao izbegli internirac i praćen od policije ili Nemaca kako bi došli i do ostatka grupe. Prošavši stanicu u nekoliko pravaca i uverivši se da me niko ne prati, braća su mi prišla i izvela negde na severnu periferiju grada, gde se deo grupe smestio. Prvih dana smo živeli potpuno izolovani, nastojeći da ostanemo neprimećeni. Nismo nikuda izlazili. Postepeno je meni, kao najmlađem u grupi, dodeljena uloga da služim kao kurir i nabavljač za potrebe nekoliko porodica rasutih po gradu. Za vrlo kratko vreme dobro sam upoznao grad, što mi je omogućilo lako dostavljanje namirnica. Svi smo živeli u uverenju da je to privremena situacija i da će savezničke snage brzo uspeti da se probiju ka Rimu. Međutim, stvarnost je ispala drugačija. Moralo je da prođe skoro deset meseci do njihovog dolaska. Naravno, taj dugi boravak zahtevao je drugačije rešavanje problema. Prvo je trebalo nabaviti verodostojne lične isprave. U to doba nije bilo naročito teško da se to obezbedi jer su se dokumenta dobijala na osnovu izjave dva svedoka. A njih je bilo lako

naći za novac, u svakoj ustanovi. Tako smo, sve do oslobodenja grada, nosili novo prezime – Deluca. Našli smo i drugi smeštaj.

U Rimu smo preživeli mnoge teške časove. Vreme racija na Jevreje tokom jeseni 1943. provodili smo u zaklonu podruma zgrade u kojoj smo stanovali. Ne znam koliko bi nam pomoglo da su sustanari, koji su na neki način znali za nas, bili skloni da nas prijave. Isto tako, učestala kraća dnevna ili noćna bombardovanja grada dočekivali smo na ulici ili u većim zgradama, sa okolnim stanovništvom. Posebno neizvesno bilo je u vreme odsustvovanja starijeg brata Ašera, koji je učestvovao u nekim partizanskim akcijama van grada.

Ali, uprkos teškoćama i opasnostima, višemesečni boravak u tom gradu doveo je do opuštanja tenzije i do zanemarivanja opasnosti koje su vrebale sa svih strana. Rim je, za većinu nas, predstavljao poseban doživljaj. Grad je mogao da pruži, i u okupacionim uslovima, izvesne prijatne trenutke. Posebno se sećam izvanrednih, ali retkih predstava u rimskoj operi, kojima smo prisustvovali uz rizik. Posle dve godine provedene u selima severne Italije, bili su to izuzetni doživljaji.

Oslobodenje od fašizma dočekao sam u Rimu, početkom juna 1944. godine, ulaskom anglo-američkih trupa u grad. Mislili smo da smo neposredno pred završetkom rata i povratkom kući. Do toga je, međutim, moralo da prođe još godinu dana. Moja braća su se odmah priključila Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije, a ja sam sa majkom do kraja rata bio u Bariju i Brindiziju, u južnoj Italiji. Krajem maja 1945. godine došli smo, preko Splita i Zadra, u Beograd. Tu smo se suočili sa stvarnošću: otac je nestao u logoru „Topovske šupe“, streljan verovatno u Jajincima, a njegova sestra i deo šire porodice u Beogradu nestali su u logoru na Sajmištu. Od brojne porodice moje majke u Sarajevu, u Holokaustu je stradalo više od polovine članova.

Moje najupečatljivije sećanje iz perioda neposredno po povratku vezano je za susret moje majke sa nepoznatim službenikom u jednoj ustanovi. Kad je čuo prezime i saznao za sudbinu mog oca, prišao joj je i rekao: „Gospodo, dolazio sam u vezu sa vašim mužem. Želim da vam kažem da smo u njemu svi izgubili jednog izuzetno poštenog čoveka“. Nisam se nikada u životu, ni ranije ni kasnije, osetio tako ponosnim.